

СВІТОВА СПАДЩИНА ЮНЕСКО І УКРАЇНА

**ПРОКАЄВА В.В.,
аспірант
Дипломатичної
академії України
при МЗС України**

Стаття розкриває питання спадщини ЮНЕСКО. У ній дається характеристика культурних та природних об'єктів України, характеризується міжнародне законодавство, розглядаються сучасні проблеми світової спадщини.

Ключові слова: світова спадщина, ЮНЕСКО, Україна, культурні і природні об'єкти, законодавство України.

Серед усіх біологічних організмів Землі людина являє собою найбільш складну та унікальну істоту. Ця унікальність зумовлюється не лише збільшенням об'ємів головного мозку людини порівняно з іншими видами тварин і зокрема приматів. Унікальність полягає в тому, що специфічний розвиток людини як особливого біологічного виду і, таким чином, особливої стадії природної еволюції, призвів до становлення та розвитку дуже об'ємного загальнолюдського явища соціальності. Соціальність людини виявляється не лише у колективних почуттях та інстинктах, метою яких було збереження та відтворення власного виду, соціальність людини також проявлялася та проявляється в особливості її відносин з навколишнім світом.

На відміну від тварин людина прагне і до духовного самоусвідомлення та самовираження. Яскравим прикладом цього стали зародження та розвиток релігійних поглядів в людині. Суто матеріалістичному розумінню світу, яке розглядає релігійні погляди в якості дикунства, несвідомості, незрілості та хаотичності людських думок та уявлень, ми можемо протиставити тезу про визначальну роль релігійних поглядів як великого вираження творчого потенціалу людини. Це було першим поштовхом до подальшого розвитку людської творчості у духовно-інтелектуальній та матеріальній галузях. Уо-

соблення богів у силах природи та їх відображення у настінних малюнках, фігурках та пам'ятках було першим віддзеркаленням прагнення людини до розуміння себе та навколишнього світу.

Суть феномену людини ми можемо розглядати в тому контексті, що на відміну від інших біологічних істот, людині притаманно не лише фізіологічне, а й соціальне та культурно-естетичне сприйняття оточуючого світу.

Подальший розвиток людини ствердив її в якості матеріального і духовного творця. Це є найбільш яскравим відображенням біблейського твердження про те, що Бог створив людину «за власним образом і подобою». Творча діяльність людини була спрямована не лише на удосконалення оточуючого її світу, а й на власне удосконалення. Будуючи визначні культурно-історичні пам'ятки, кодифікуючи багато галузей знань, захоплюючись і дбайливо ставлячись до багатств природи людина формувала та змінювала, тобто підвищувала, свій морально-естетичний рівень. Людина чітко усвідомила, що попри фізіологічні потреби їй притаманні також і духовні інтенції у цьому світі. Людина більше ніж інші тваринні істоти усвідомила поняття «покоління», свою значущість та відповідальність перед нащадками. Відкриття культурного усвідомлення світу повинно бути передано нащадкам. І ця місія почалася від передачі інформації про незвичність оточуючих природних явищ до Великих географічних відкриттів багатьох століть і до теперішнього часу, коли збереження культурної і природної спадщини, особливо в умовах глобалізаційних викликів нашого часу, є справою як урядових міжнародних організацій, так і кожної порядної та відповідальної і національно-свідомої людини¹.

Існує точка зору про необхідність розподілення матеріальних та духовних надбань людства. Відповідно до цього матеріальними надбаннями або благами є те, що має матеріальну форму, наприклад давня зброя, давній літопис у вигляді книги тощо. До духовних надбань часто відносять елементи культури народів: пісні, повісті, сказання, танці. Тобто те, що передається з покоління до покоління і є духовною власністю певного народу або всього людства.

Однак, якщо ми розглянемо питання до якої категорії цінності належить, наприклад, храм, то одразу усвідомимо взаємозв'язок матеріального та духовного. Матеріальна споруда із каменю є символом вираження духовно-релігійних почуттів людини. Дивлячись на храм та відвідуючи його духовна людина відчуває та захоплюється не самим матеріалом як таким, а цілком віддається напливу духовних почуттів та емоцій. Отже, матеріал служить духовним потребам людини, цілим поколінням людей.

У цій статті ми визначимо поняття що являє собою світової культурна та природна спадщина, необхідність її охорони в якості одного з нагальних завдань людства у XXI столітті. Це є важливим з огляду на глобальні політичні катаклізми минулого і сучасності, переоцінку моральних норм людства. Ми з'ясуємо, що світова культурна та природна спадщина є надбанням народу, на території якого вона розташована, так само як і всього людства, ми розглянемо існуючі міжнародні та національні механізми збереження та плекання світових культурних та природних пам'яток.

Питання охорони світової культурної і природної спадщини ми зазначимо в контексті міжнародної співпраці, оскільки, як показав час, зусилля окремої людини чи груп людей або окремої держави є недостатніми для збереження духовно-історичної пам'яті людства. Необхідні скоординовані зусилля усього міжнародного співтовариства.

Після Другої світової війни питання міжнародного співробітництва набули значної різноманітності. Впродовж досить тривалого часу одним з головних завдань усіх, хто був причетним до міжнародних зносин, було недопущення глобальної військової катастрофи. Однак людство, отримавши повчальний загальноісторичний урок Другої світової війни поставило за мету аби міжнародні інституції (як урядового, так і неурядового характеру) сприяли побудуванню світу без насильства і варварства, без не писемності і злочинності. Відповідно до цього відбувся процес диференціації спеціалізації у сфері міжнародних відносин. Іншими словами, було вирішено, що міжнародні інституції повинні опікуватися не лише питаннями світової політики в класичному розумінні, а й низкою гуманітарних питань, які є невід'ємною складовою життя не лише окремої людини, а й цілих соціальних спільнот (націй, соціальних класів, держав тощо). До того ж у другій половині XX-го століття і особливо в наш час спостерігається процес все зростаючої динаміки міжнародного спілкування в гуманітарній сфері.

Слід особливо зазначити, що після Другої світової війни ці самі гуманітарні проблеми людського буття загострилися з новою силою. Це зумовлювалось такими причинами як злам соціально-класових перешкод, наслідки руйнівної світової війни, всезростаючі культурні та ідеологічні потреби людства².

Отже, відповідно до принципу усвідомлення значущості питань гуманітарного розвитку людства було побудовано систему міжнародного як урядового, так і неурядового співробітництва в гуманітарній царині на базі Організації Об'єднаних Націй та таких її спеціалізованих установ як ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ тощо.

Дослідження та вирішення актуальних проблем сучасності гуманітарно-правового характеру є окремою та важливою сферою міжнародного співробітництва та підготовки спеціалістів в галузі міжнародних відносин.

Провідною міжнародною організацією з вирішення проблеми охорони та збереження культурної та природної спадщини є Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО).

Устав ЮНЕСКО було підписано 16 листопада 1945 року, тобто майже одразу після закінчення Другої світової війни. Як ми бачимо, людство не розчарувалося через невдалий досвід Ліги Націй у перспективах міждержавного співробітництва в рамках міжнародних міжурядових організацій.

Метою діяльності ЮНЕСКО є зміцнення миру і безпеки у світі шляхом розвитку співробітництва народів та держав у галузі освіти, науки і культури. Мета ЮНЕСКО реалізується через розвиток співробітництва держав у сферах освіти, природничих наук, соціальних та гуманітарних наук, культури, інформації та комунікації.

В галузі освіти ЮНЕСКО всіяко сприяє розвитку доступу до базової освіти та ліквідації неписьменності, екологічної та превентивної, безперервної, професійно-технічної та вищої освіти, проведенню аналізу та оцінки національних освітніх систем, розробці політики та здійсненню реформ у галузі освіти з метою покращання її якості та адаптації до потреб суспільства, підготовки освітянських кадрів, визнанню еквівалентності навчальних курсів, свідоцтв і дипломів у сфері освіти.

У сфері науки (тобто щодо природничих, соціальних та гуманітарних наук) завданнями ЮНЕСКО є: сприяння міжнародній співпраці з розвитку фундаментальних та інженерних наук; розвиток вузівської науки та її адаптації до потреб суспільства; розвиток та застосування в різних галузях нових інформаційних і телекомунікаційних технологій; реалізація проектів, що стосуються людських аспектів глобальних соціальних змін, розвиток у галузі гуманітарних наук; зміцнення демократичних процесів, забезпечення прав людини, усунення різного роду дискримінації, участь молоді у розвитку суспільства, вирішення питань багатоетнічного співіснування, запобігання національним та етнічним конфліктам, створення клімату соціальної гармонії.

Велике значення для ЮНЕСКО має розвиток багатогранного культурного співробітництва. Серед завдань ЮНЕСКО в галузі культури на першому місці є збереження та відродження матеріальної і нематеріальної культурної спадщини. Також ЮНЕСКО опікується розвитком мистецтв, сприянням розвитку сучасних культур, сприянням повер-

ненню втрачених культурних цінностей країнам їхнього походження, поширенням книг і читання шляхом сприяння розвитку книговидавничої справи, розвитком індустрії культури та розробкою політики в галузі культури, захистом авторських і суміжних прав, аналізом взаємозв'язку між культурою та розвитком, врахуванням культурного фактора у розвитку суспільства, розвитком культурного плюралізму та міжкультурного діалогу.

Велике значення у діяльності ЮНЕСКО посідає питання сучасної інформації та доступу до неї. Виходячи з важливості цього питання ЮНЕСКО сприяє поширенню інформації, розвитку вільних демократичних ЗМІ, модернізації інформаційних структур та служб документації, застосуванню нових інформаційних та комунікаційних технологій.

Таким чином, ЮНЕСКО опікується низкою питань міжнародного гуманітарного співробітництва, яке стає дедалі важливішим у наші дні. В наш час ми спостерігаємо небачений раніше розвиток економічної глобалізації у світі. Підприємницькі комерційні операції легко долають національні кордони та обмеження. Їм в нагоді стають, в тому числі, інформаційні технології сучасності. Проте процес суспільного відтворення, як всім відомо, не обмежується лише матеріально-економічним співробітництвом. Суспільство людей є набагато складнішим явищем, його діяльність не обмежується виробництвом матеріальних благ. На мою думку, гуманітарні питання сучасності, особливо їх глобально-міжнародний вимір, заслуговують на не меншу увагу ніж питання вільного економічного співробітництва. Сучасний управлінець, особливо спеціаліст в галузі міжнародних відносин, дипломат, повинен розумітися не лише на економічних русійних силах сучасного суспільства, а й на духовній складовій людства. Це особливо важливо в умовах культурного і природного різноманіття нашого світу. Серед завдань сучасного фахівця в галузі міжнародних відносин особливо вирізняється завдання збереження миру та розвиток доброзичливості та плідної співпраці у культурному розмаїтті народів та держав. Це набуває великого значення в час все більш тісного співробітництва держав та народів, що є носіями різних культур та традицій. Недопущення зіткнення цивілізацій та попередження природної екологічної катастрофи є не менш актуальним завданням ніж створення трансатлантичної зони вільної торгівлі та боротьба з міжнародним тероризмом.

Відповідно до вищеназваних цілей, що відображують нагальні виклики людству у ХХІ-му столітті, ЮНЕСКО складає список Міжнародних років та річниць і проводить відповідні заходи. Серед по-

дібних років, що відповідають нашій тематиці, ми можемо виокремити: 2002 – Рік культурної спадщини Організації Об'єднаних Націй, 2008 – Міжнародний рік мов, 2010 – Міжнародний рік зближення культур.

Серед подій на 2011 рік, Україна, ЮНЕСКО та решта світу вшановуватимуть 150-ту річницю від Дня смерті видатного українського поета Тараса Шевченка та 1000-ліття від дня заснування Київського Софійського Собору³.

В Преамбулі Уставу ЮНЕСКО зазначається: *«Для піддержання людського достоїнства необхідно широке розповсюдження культури та освіти серед усіх людей на основі справедливості, свободи та миру; тому на всі народи возкладається в цьому відношенні священна відповідальність, яку слід виконувати в дусі взаємного співробітництва»*.

*Мир, оснований лише на економічних та політичних угодах урядів, не зможе завойовувати єдиномудрою, міцною та щирою підтримкою народів; він повинен базуватися на інтелектуальній та моральній солідарності людства»*⁴.

По всіх континентах та регіонах світу (Африка, Арабські країни, Азія і Тихоокеанський регіон, Європа і Північна Америка, Латинська Америка і Вест-Індія,) розташовані культурні та природні об'єкти спадщини ЮНЕСКО.

За інформацією офіційного сайту Світової спадщини ЮНЕСКО кількість об'єктів на сьогодні становить число 911. Серед них 704 є об'єктами культурного характеру, 180 природного і 27 змішаного типу⁵.

Наша держава заслужено пишається такими національними видатними культурно-історичними пам'ятками як Київський Софійський Собор з прилеглими монастирськими будівлями та Києво-Печерська Лавра, Ансамбль історичного центру Львова, Пункти геодезичної дуги Струве, Букові праліси Карпат. Ці об'єкти включено до списку Всесвітньої культурної та природної спадщини ЮНЕСКО⁶.

В практиці міжнародного права важливе місце посідає концепція загальної спадщини людства, основною ідеєю якої є дбайливе ставлення та збереження об'єктів, що представляють собою цінність для всього людства та необхідність їх охорони для майбутніх поколінь⁷.

Збереження світової культурної та природної спадщини здійснюється за допомогою низки міжнародно-правових документів. Серед них ми можемо назвати: Устав Організації освіти, науки і культури ООН (ЮНЕСКО) від 16 листопада 1945 року, Європейську культурну конвенцію від 19 грудня 1954 року, Гаазьку конвенцію про захист

культурних цінностей на випадок збройного конфлікту від 14 травня 1954 року, Загальну декларацію прав людини від 1948 року, Європейську конвенцію про правопорушення, пов'язані із культурними цінностями від 23 червня 1985 року, Європейську конвенцію про охорону археологічної спадщини від 16 січня 1992 року, Конвенцію про охорону нематеріальної культурної спадщини від 17 жовтня 2003 року⁸.

Стаття I, пункт 2, підпункт «с» Уставу ЮНЕСКО наголошує, що Організація *«помогає збереженню, збільшенню та розповсюдженню знань, зботяється про збереження та охорону світового спадщини людства – книг, виробів мистецтва та пам'яток історичного та наукового значення»*⁹.

Велику роль відіграє Гаазька конвенція про захист культурних цінностей на випадок збройного конфлікту від 14 травня 1954 р. Її визначна роль полягає у тому, що вона стала першою міжнародною угодою універсального характеру, що містить велику кількість норм з охорони культурних цінностей на випадок військового конфлікту. Якщо раніше домовленості воюючих сторін про недоторканність культурно-історичних пам'яток могли міститися у різних міжнародних договорах чи існували у якості прецедентів, то тепер вони були кодифіковані у єдиному акті, прийняття якого слід розглядати як важливий етап розвитку міжнародного гуманітарного права. Дія Конвенції розповсюджується як на рухомі, так і на нерухомі культурні цінності людства¹⁰.

Велике значення має факт приєднання України до Європейської конвенції про охорону археологічної спадщини від 16 січня 1992 р. Відповідно до Статті I, пункту 1 Конвенції її метою є *«охорона археологічної спадщини як джерела європейської колективної пам'яті і засобу історичних і наукових досліджень»*¹¹. Особливу увагу привертає визначення археологічної спадщини в цьому документі. Відповідно до Статті 1, пункту 3 Конвенції, археологічна спадщина *«включає споруди, архітектурні ансамблі, розбудовані та облаштовані ділянки території, рухомі об'єкти, інші пам'ятки, а також їхній контекст, незалежно від місця розташування на суходолі або під водою»*¹². Як ми бачимо ці визначення цілком відповідають поняттю *«культурної і природної спадщини ЮНЕСКО»* відповідно до Конвенції про охорону Всесвітньої культурної та природної спадщини від 16 листопада 1972 р., яку ми розглянемо більш детально нижче.

Маємо підкреслити, що завдання Конвенції про охорону археологічної спадщини виходять за рамки наукових археологічних цілей у міжнародному вимірі. Цей міжнародно-правовий документ привертає увагу на необхідність інформування громадськості щодо європейської археологічної спадщини та загальний розвиток її. Про це свідчать назви та

зміст певних статей, що стосуються фінансування та збереження археологічної спадщини, збору і поширення наукової інформації, поглиблення обізнаності громадської думки, запобігання нелегальному обігу об'єктів археологічної спадщини, взаємної технічної і наукової допомоги.

Важко переоцінити значення прийняття Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини від 17 жовтня 2003 р. та приєднання до неї України.

Стаття 2 цієї Конвенції говорить:

«1. Термін «нематеріальна культурна спадщина» означає ті звичаї, форми показу та вираження, знання та навички, а також пов'язані з ними інструменти, предмети, артефакти й культурні простори, які визнані спільнотами, групами й у деяких випадках окремими особами як частина їхньої культурної спадщини. Ця нематеріальна культурна спадщина, що передається від покоління до покоління, постійно відтворюється спільнотами та групами під впливом їхнього оточення, їхньої взаємодії з природою та їхньої історії і формує у них почуття самобутності й наступності, сприяючи таким чином повазі до культурного різноманіття й творчості людини. Для цілей цієї Конвенції до уваги береться лише та нематеріальна культурна спадщина, яка є сумісною з існуючими міжнародними договорами з прав людини, з вимогами взаємної поваги між спільнотами, групами та окремими особами, а також сталого розвитку.

2. Термін «нематеріальна культурна спадщина», як її визначено у викладеному вище пункті 1, проявляється, inter alia, у таких галузях: а) усних традиціях та формах вираження, зокрема в мові як носії нематеріальної культурної спадщини; б) виконавському мистецтві; в) звичаях, обрядах, святкуваннях; г) знаннях та практиці, що стосуються природи та всесвіту; е) традиційних ремеслах»¹³.

Українська земля є дуже багатою на нематеріальну духовну спадщину. Це українські народні пісні і танці, багаті та сакральні українські народні звичаї, що стосуються різних етапів життя людини. Це наше народне багатство, що передається із покоління в покоління і про яке знає весь світ.

Однак визначальна роль у справі збереження культурної та природної спадщини по всіх регіонах світу належить Конвенції ЮНЕСКО про охорону Всесвітньої культурної і природної спадщини. Вона була прийнята на 17-й сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО в Парижі у 1972 році.

Цією Конвенцією визначаються: що є культурною і природною спадщиною, механізми національної та міжнародної охорони культурної і природної спадщини та їх розмежування, інституційні ресурси ЮНЕСКО з охорони культурної і природної спадщини, а саме: 1) Міжурядовий комітет з охорони

всесвітньої культурної і природної спадщини, 2) Міжнародний дослідний центр збереження і реставрації культурних цінностей (Римський центр) – ICCROM, 3) Міжнародна рада з охорони природи і природних багатств (МРОП) – IUCN, 4) Міжнародна рада з охорони пам'яток та історичних місць (ІКОМОС) – ICOMOS, 5) Фонд охорони всесвітньої культурної і природної спадщини, питання впровадження просвітніх і інформаційних програм щодо збереження та дбайливого ставлення народів до об'єктів всесвітньої культурної і природної спадщини, механізм звіту держав-учасниць цієї Конвенції щодо їх зусиль (законопроектів, програм тощо) щодо збереження всесвітньої культурної і природної спадщини.

Приєднання до Конвенції свідчить про усвідомлення державою, тобто її народом та урядом, визначної ролі всесвітньої культурної і природної спадщини та необхідності її охорони. Ця Конвенція зобов'язує сторони потенційного військового конфлікту не руйнувати та не ушкоджувати об'єктів всесвітньої культурної і природної спадщини.

Крім цього, приєднання до цієї Конвенції надає самим об'єктам всесвітньої культурної і природної спадщини наступні переваги: додаткові гарантії збереження і цілісності унікальних природних і культурних комплексів, підвищення престижу територій і керуючих ними установ, сприяння популяризації включених в Список об'єктів і розвитку альтернативних видів природокористування (в першу чергу, екологічного туризму), забезпечення пріоритетності в залученні фінансових коштів для підтримки об'єктів Світової культурної і природної спадщини, сприяння організації моніторингу і контролю за станом збереження природних і культурних об'єктів, підвищення історико-культурного рівня держави і надання більшої привабливості з точки зору міжнародного туризму, сприяння вирішенню питань, пов'язаних з із збереженням, дослідженням і дбайливим використанням культурної і природної спадщини, що є дуже важливим в умовах глобальних викликів ХХІ-го століття.

Таким чином, ми можемо зазначити, що культурна спадщина – це сукупність успадкованих людством від попередніх поколінь об'єктів культурної спадщини, результат духовної і матеріальної діяльності.

Отже, відповідно до Статті 1 Конвенції про охорону Всесвітньої культурної і природної спадщини, культурною спадщиною є:

У цій Конвенції під «культурною спадщиною» розуміються:

пам'ятки: твори архітектури, монументальної скульптури й живопису, елементи та структури археологічного характеру, написи, печери та групи елементів, які мають видатну універсальну цін-

ність з точки зору історії, мистецтва чи науки;
ансамблі: групи ізольованих чи об'єднаних будівель, архітектура, єдність чи зв'язок з пейзажем яких є видатною універсальною цінністю з точки зору історії, мистецтва чи науки;

визначні місця: твори людини або спільні твори людини й природи, а також зони, включаючи археологічні визначальні місця, що є універсальною цінністю з точки зору історії, естетики, етнології чи антропології¹⁴.

Маємо додати, що культурної спадщини відносяться також: вміст бібліотек, музеїв, архівів.

Відповідно до Статті 2 природною спадщиною є: У цій Конвенції під «природною спадщиною» розуміються:

природні пам'ятки, створені фізичними й біологічними утвореннями або групами таких утворень, що мають видатну універсальну цінність з точки зору естетики чи науки;

геологічні й фізіографічні утворення й суворо обмежені зони, що є ареалом видів тварин і рослин, які зазнають загрози й мають видатну універсальну цінність з точки зору науки чи збереження; природні визначні місця чи суворо обмежені природні зони, що мають видатну універсальну цінність з точки зору науки, збереження чи природної краси¹⁵.

Більш ширше розкриття поняття всесвітньої культурної і природної спадщини є можливим за допомогою наведення критеріїв віднесення тих чи інших об'єктів до списку ЮНЕСКО.

Головна мета складання списку об'єктів всесвітньої культурної та природної спадщини ЮНЕСКО – зробити відомими і захистити об'єкти, які є унікальними у своєму роді. Для цього, та через прагнення до об'єктивності, були складені оціночні критерії. Спочатку (з 1978 року) існували тільки критерії для об'єктів культурної спадщини – цей список налічував шість пунктів. Потім для відновлення рівноваги між різними континентами з'явилися природні об'єкти і список критеріїв для них з чотирьох пунктів. І, нарешті, в 2005 році, всі ці критерії були зведені воедино, і тепер кожен об'єкт Світової спадщини має в своєму описі хоч би один з них. Номери критеріїв зазвичай позначаються римськими числами, написаними маленькими буквами.

Отже, наводимо критерії для об'єктів культурного характеру:

(1) Об'єкт є шедевром людського творчого генія;

(2) Об'єкт свідчить про значний взаємовплив людських цінностей в даний період часу або в певному культурному просторі, в архітектурі або в технологіях, в монументальному мистецтві, в плануванні міст або створенні ландшафтів;

(3) Об'єкт є унікальним або принаймні винятко-

вим для культурної традиції або цивілізації, яка існує до цих пір або вже зникла.

(4) Об'єкт є видатним прикладом конструкції, архітектурного або технологічного ансамблю або ландшафту, що ілюструє значущий період людської історії.

(5) Об'єкт є видатним прикладом людської традиційної споруди, з традиційним використанням землі або моря, будучи зразком культури (або культури) або людської взаємодії з навколишнім середовищем, особливо якщо вона стає вразливою через сильний вплив необоротних змін.

(6) Об'єкт безпосередньо або матеріально пов'язаний з подіями або існуючими традиціями, з ідеями, віруваннями, з художніми або літературними творами і має виняткову світову важливість.

Природними критеріями є:

(7) Об'єкт є природним феноменом або простором виняткової природної краси і естетичної важливості.

(8) Об'єкт є видатним зразком головних етапів історії Землі, зокрема пам'ятником минулого, символом геологічних процесів, що відбуваються, розвитку рельєфу або символом геоморфічних або фізіографічних особливостей.

(9) Об'єкт є видатним зразком екологічних або біологічних процесів, що відбуваються, в еволюції і розвитку земних, прісноводних, берегових і морських екосистем і рослинних і тваринних співтовариств.

(10) Об'єкт включає найбільш важливе або значне природне місце існування для збереження в ній біологічного різноманіття, зокрема зникаючих видів виняткової світової цінності з погляду науки і охорони.

Наведені нами вище міжнародно-правові акти та критерії оцінки визначних об'єктів свідчать про велику увагу міжнародної спільноти до дбайливого ставлення та збереження всесвітньої культурної і природної спадщини. Міжнародне співтовариство зобов'язало себе виділяти фінансові кошти, надавати політичну підтримку справі збереження загальнолюдських витворів культури та шедеврів природи.

Однак, як же бути з первинним людським фактором, про який ми згадали і первинність якого щодо культурних скарбів, ми підкреслили на початку? Загальноновизнаним є те, що світова культурна і природна спадщина зберігається не тільки заради неї самої, а саме для людства, його наступних поколінь.

На це питання відповідь дає Загальна декларація прав людини. В статті 27 цієї, пункт 1 Декларації говориться: «1. Кожний человек имеет право свободно участвовать в культурной жизни общества, наслаждаться искусством, участвовать в научном прогрессе и пользоваться его благами»¹⁶.

Є дуже важливим підкреслити те, що спадщина, яка знаходиться під охороною ЮНЕСКО або ті об'єкти, які незабаром будуть включені до цього списку є власністю всього людства і окремого народу, на території якого вони розташовані. Цього принципу дотримується і українське законодавство.

Закон України «Про охорону культурної спадщини» у статті 1, другий абзац підкреслює у визначенні поняття «культурна спадщина»: «культурна спадщина – сукупність успадкованих людством від попередніх поколінь об'єктів культурної спадщини»¹⁷.

Закон України «Про перелік культурних пам'яток, що не підлягають приватизації» містить велику кількість об'єктів по всій Україні, які не можуть бути власністю окремої людини, оскільки вони є пам'ятками конкретних епох в історії України, пов'язані з видатними діячами та подіями, що мали місце в Україні¹⁸.

Визначна роль культурних орієнтирів, важливість української духовно-культурної спадщини для становлення української незалежної держави була очевидна вже одразу після набуття Україною суверенності.

Закон України «Основи законодавства України про культуру» закликає захищати українські культурно-духовні надбання та всіляко розвивати міжнародну співпрацю в галузі культури:

«Стаття 2. Основні принципи культурної політики

Основними принципами культурної політики в Україні є:

визнання культури як одного із головних чинників самобутності української нації та національних меншин, які проживають на території України;

утвердження гуманістичних ідей, високих моральних засад у суспільному житті, орієнтація як на національні, так і на загальнолюдські цінності, визнання їх пріоритетності над політичними і класовими інтересами;

збереження і примноження культурних надбань;

розвиток культурних зв'язків з українцями, що проживають за кордоном, як основи збереження цілісності української культури;

гарантування свободи творчої діяльності, невтручання у творчий процес з боку держави, політичних партій та інших громадських об'єднань;

рівність прав і можливостей громадян незалежно від соціального стану та національної приналежності у створенні, використанні та поширенні культурних цінностей;

доступність культурних цінностей, усіх видів культурних послуг та культурної діяльності для кожного громадянина;

забезпечення умов для творчого розвитку осо-

бистості, підвищення культурного рівня та естетичного виховання громадян;

заохочення благодійної діяльності у сфері культури підприємств, організацій, громадських об'єднань, релігійних організацій, окремих громадян;

всесвітнє міжнародне культурне співробітництво; визнання пріоритету міжнародно-правових актів у сфері культури;

посилення державних і громадських засад у забезпеченні розвитку культури.

Стаття 3. Пріоритети у розвитку культури
Пріоритетні напрями розвитку культури визначаються цільовими державними програмами, які затверджуються Верховною Радою України.

Держава у пріоритетному порядку створює умови для:

розвитку культури української нації та культур національних меншин;

збереження, відтворення та охорони культурно-історичного середовища;

естетичного виховання дітей та юнацтва;

проведення фундаментальних досліджень в галузі теорії та історії культури України;

розширення культурної інфраструктури села»¹⁹.

Розвиток співробітництва з ЮНЕСКО розвивають також і адміністрації об'єктів української культурної спадщини. Яскравим прикладом є співробітництво Національного заповідника «Софія Київська» з ЮНЕСКО, зокрема щодо представлення інших об'єктів на включення до списку.

Найпріоритетнішим завданням заповідника у його співпраці з ЮНЕСКО є збереження, реставрація та моніторинг пам'яток, що входять до його складу. Результати цієї роботи фіксуються в періодичних звітах, які подаються від України до ЮНЕСКО.

Наприкінці 2007 р. подано запит на розширення меж охорони архітектурного ансамблю Софійського собору та включення до вже існуючої номінації Кирилівської церкви XII ст. та Андріївської церкви XVIII ст.

Успішне номінування Судацької фортеці до попереднього списку (2007 р.) супроводжувалось активною співпрацею з італійськими колегами. В 2006 р. було здійснено ряд офіційних заходів, серед яких чільне місце посідає презентація проекту «Україна – Генуя: діалог людей і культур», робота над яким розпочалася з ініціативи мера міста Генуя Джузеппе Періку та Італійського інституту культури в Україні²⁰.

Отже, перед Україною поставала благородна мета – збереження для наступних поколінь власної культурної та природної спадщини, донесення до кожного українця духовного багатства нашої землі – від Карпат до Донбасу, від Києва до причорноморських степів. Українське культурне багатство,

причому як матеріальна, так і нематеріальна спадщина, є гідним аби бути представленим у міжнародній культурній спільноті.

Саме виходячи з цих завдань, в Дипломатичній академії України при Міністерстві закордонних справ України було створено Кафедру ЮНЕСКО «Соціальні трансформації і менеджмент викликів, що виникають».

Україна має амбіційні наміри здійснити важливі

економічні реформи щоб, з одного боку, відповідати критеріям цивілізованості та конкурентоспроможності XXI-го століття, а з іншого, бути готовою до сучасних глобальних викликів, які стосуються не лише питання економічної конкуренції, а й духовної матриці народу та держави. До того ж, в культурно-духовній та природній царині Україні є чим пишатися і що охороняти.

ПОСИЛАННЯ

- ¹ Див. дет.: Freland, François Xavier. Capturing the intangible: perspectives on the living heritage. — Paris: UNESCO, 2009. — 350 p., illus.
- ² Наследие в эпоху социокультурных трансформаций. Материалы международной конференции. — Под. ред. Шулепова Э.А. — М: Издательство «Альма Матер», 2010. — 620 с.
- ³ Список пам'ятних років ЮНЕСКО//Офіційний сайт Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО — whc.unesco.org.
- ⁴ Устав Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури/ Constitution of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization// Офіційний сайт Верховної Ради України — zakon.rada.gov.ua.
- ⁵ The UNESCO World Heritage List //Офіційний сайт Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО — whc.unesco.org.
- ⁶ The UNESCO World Heritage List-Ukraine //Офіційний сайт Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО — whc.unesco.org.
- ⁷ Максимов Владислав Володимирович. Правова охорона культурних цінностей у Конвенціях ЮНЕСКО: Дис. канд. юрид. наук: 12.00.11 / Інститут держави і права ім. В.М.Корецького НАН України. — К., 1997. — 146л.
- ⁸ Вилков А. И. Международные конвенции и национальное законодательство в сфере сохранения и защиты культурных ценностей. — Москва: Российский государственный гуманитарный университет, Издательский центр, 2009.
- ⁹ Устав Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури// Офіційний сайт Верховної Ради України — zakon.rada.gov.ua.
- ¹⁰ Див. дет.: Александров Е. Международно-правовая защита культурных ценностей и объектов. — София: София Пресс, 1978. — 142 с.
- ¹¹ Європейська конвенція про охорону археологічної спадщини (переглянута) від 16.01.1992. Ст. I, пункт 1/ European Convention on the Protection of the Archaeological Heritage (Revised) // Офіційний сайт Правової бібліотеки України — uapravo.net.
- ¹² Там само. — Ст. I, пункт 3.
- ¹³ Конвенція про охорону нематеріальної культурної спадщини від 17 жовтня 2003. — Ст.2 /The Convention for the Safeguarding the Intangible Cultural Heritage //Офіційний сайт Верховної Ради України — zakon.rada.gov.ua.
- ¹⁴ Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини від 16 листопада 1972 року. — Ст. 1/ Convention concerning the protection of the World Cultural and natural heritage // Офіційний сайт Верховної Ради України — zakon.rada.gov.ua.
- ¹⁵ Там само. — Ст. 2.
- ¹⁶ Всеобщая декларация прав человека от 10 декабря 1948 года. — Ст. 27, пункт 1/The Universal Declaration of Human Rights // Офіційний сайт Верховної Ради України — zakon.rada.gov.ua.
- ¹⁷ Закон України «Про охорону культурної спадщини» від 08.06.2000. — Ст. 1, абзац 2 // Офіційний сайт Верховної Ради України — zakon.rada.gov.ua.
- ¹⁸ Див. дет.: Закон України «Про перелік культурних пам'яток, що не підлягають приватизації» від 23.09.2008 // Офіційний сайт Верховної Ради України — zakon.rada.gov.ua.
- ¹⁹ Закон України «Основи законодавства України про культуру» від 14.02.1992. — Ст. 2,3 // Офіційний сайт Верховної Ради України — zakon.rada.gov.ua.
- ²⁰ Співробітництво Національного заповідника «Софія Київська» з ЮНЕСКО//Офіційний сайт Національного заповідника «Софія Київська» — nzs.org.ua.

Prokaeva V.V. World heritage and Ukraine/ Diplomatic Academy of Ukraine, Ministry of Foreign Affairs of Ukraine.

Article covers the heritage of UNESCO. It gives characteristics of cultural and natural sites of Ukraine, is characterized by international law, deals with modern problems of world heritage.

Keywords: world heritage, UNESCO, Ukraine, cultural and natural sites, the legislation of Ukraine.

Прокаева В.В. Всемирное наследие ЮНЕСКО и Украина/ Дипломатическая академия Украины при МИД Украины.

Статья раскрывает вопросы наследия ЮНЕСКО. В ней дается характеристика культурных и природных объектов Украины, характеризуется международное законодательство, рассматриваются современные проблемы мирового наследия.

Ключевые слова: наследие, ЮНЕСКО, Украина, культурные и природные объекты, законодательство Украины.

Стаття надійшла до редколегії 11.03.2010

Прийнята до друку 12.05.2010